

BÀI BÌNH LUẬN



SCIS Commentary là chuyên mục cung cấp các bài phân tích và bình luận sự kiện quan hệ quốc tế đương đại. Quan điểm trong các bài viết hoàn toàn là của riêng tác giả và không đại diện cho quan điểm chính thức của Trung tâm Nghiên cứu quốc tế (SCIS), Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn Tp.HCM. Mọi hình thức sao chép đối với các bài bình luận này đều phải có sự cho phép của Trung tâm SCIS cũng như xác nhận từ tác giả. Những phản hồi cho bài bình luận xin vui lòng gửi thư về địa chỉ của Ban biên tập chuyên mục: scis@hcmussh.edu.vn.



*Sự trỗi dậy của chủ nghĩa dân tộc
trong quan hệ quốc tế
(Phần 3)*

Thế chế và cơ chế quản trị toàn cầu

Chủ nghĩa dân tộc đang dần trở nên ngày càng mạnh mẽ và cũng làm suy yếu các tiêu chuẩn về hợp tác kinh tế-hòa bình của các tổ chức quốc tế. Hiện nay, chủ nghĩa này đang đưa các nguyên thủ vào thế khó khi phải cân bằng giữa chính trị trong nước và chính sách ngoại giao. Và xu hướng hiện nay đang nghiêng nhiều về chính trị nội tại hơn là đối ngoại. Hệ quả của chủ nghĩa dân tộc là buộc các nhà lãnh đạo phải ưu tiên nhiều quyền lợi cho quốc gia thay vì xúc tiến một chính sách ngoại giao mơ hồ và không có lợi cho việc giành phiếu cử tri. Trong một thế giới cạnh tranh, một viễn cảnh hợp tác và hội nhập ngày càng trở nên xa vời. Một môi trường quốc tế như vậy sẽ ảnh hưởng nhiều đến quyết định của những tổ chức quốc tế trong những vấn đề toàn cầu.

Trong những năm qua, chưa có bất cứ nhân tố nào ảnh hưởng đến sự suy giảm quyền lực của các tổ chức quốc tế nhiều như Donald Trump, người vừa đắc cử với khẩu hiệu “Make the America Great Again”. Mặc dù Trump liên tục sử dụng tài khoản Twitter cá nhân để bày tỏ quan điểm về các vấn đề quốc tế, nhưng những phát ngôn của đương kim Tổng thống Mỹ luôn tạo ra ảnh hưởng nhất định. Ông tuyên bố quyết định rút khỏi một số thể chế và hiệp định toàn cầu từ Hiệp định Đối tác xuyên Thái Bình Dương (TPP), Hiệp định Paris về biến đổi khí hậu, NAFTA về kinh tế khu vực, Hội đồng Nhân quyền Liên Hợp Quốc về các vấn đề nhân quyền, UNESCO trong hợp tác văn hóa toàn cầu

cũng như [Kế hoạch](#) Hành động Toàn diện chung về chương trình hạt nhân của Iran.

Đáng mỉa mai ở đây là các tổ chức toàn cầu bị ảnh hưởng hiện nay đều đã từng được Washington gầy dựng sau Thế Chiến thứ Hai, nhằm tạo nên trật tự thế giới mới và các chuẩn mực cần thiết phục vụ cho lợi ích của Mỹ. Hiện nay, Trump đang tìm cách [cắt giảm](#) 285 triệu USD cho Liên Hợp Quốc (LHQ). Theo Hiến chương LHQ, Hoa Kỳ chịu trách nhiệm cho 22% ngân sách hoạt động hàng năm của tổ chức. Tương tự, Mỹ cũng vừa làm việc để rút khỏi UNESCO. Hội đồng LHQ cần có một ngân sách khoảng 2,5 tỷ USD để hoạt động trong năm 2018. Cho đến nay, chỉ có 48 quốc gia đóng góp đúng hạn và thêm 5 quốc gia thành viên chịu chi trả phần mình ngay sau thời hạn ngày 9 tháng Hai. Mỹ là quốc gia đóng góp lớn nhất cho LHQ, vẫn [chưa trả](#) khoản tiền khoảng 590 triệu đô la. Thêm vào đó, ngày 19 tháng Sáu, Nikki Haley, Đại sứ Hoa Kỳ tại LHQ đã [thông báo](#) rằng nước này chính thức rút khỏi Hội đồng Nhân quyền LHQ. Trong năm 2018, tỷ lệ người tị nạn trở nên nhiều và nghiêm trọng hơn so với năm 1945. Cơ quan cứu trợ và hoạt động của Liên Hiệp Quốc cho người tị nạn Palestine ở vùng Cận Đông ([UNRWA](#)) có trách nhiệm quan trọng giải quyết những vấn đề này. Nhà Trắng quyết định giảm 65 triệu USD trong tổng chi phí cứu trợ 125 triệu USD, từ đó khiến cho hoạt động của tổ chức này ngày càng trở nên hạn chế và tình trạng khủng hoảng toàn cầu ngày càng trầm trọng. Tuy có những khó khăn như vậy, LHQ và các tổ chức vệ tinh vẫn tiếp tục là nền tảng cho sự hợp tác toàn cầu. Những

chính sách của Mỹ gần đây đang làm suy giảm ảnh hưởng quyền lực toàn cầu của Mỹ và những triển vọng hợp tác quốc tế.

Thêm vào đó, Mỹ còn chính thức [rút khỏi](#) Thỏa thuận khí hậu Paris gây ảnh hưởng nghiêm trọng cho triển vọng của công tác quản trị khí hậu. Theo một số nghiên cứu, Hoa Kỳ là nước chiếm tỷ lệ thải khí nhà kính cao thứ hai toàn cầu. Việc rút khỏi thỏa thuận khí hậu trên không chỉ thách thức vai trò lãnh đạo toàn cầu của Mỹ mà còn là một đòn tấn công trực tiếp vào cuộc chiến chống lại biến đổi khí hậu. Tại hội nghị Thượng đỉnh NATO, Trump đã [từ chối](#) ủng hộ “Điều 5” của Hiến chương NATO. Điều 5 là một điều khoản ràng buộc rằng mỗi thành viên NATO phải xem xét và hỗ trợ bất cứ đe dọa nào với các nước thành viên khác như chính đe dọa của bản thân. Việc phủ quyết của Mỹ đối với Điều 5 làm suy yếu nghiêm trọng các cam kết an ninh và trật tự thế giới sau thời hậu chiến tranh ở các nước phương Tây. Pháp, Đức và Anh đang tìm kiếm những phương hướng cách giải quyết an ninh khác. Hậu quả là các nước vùng Baltic đang trở nên bất an với sự bành trướng của Nga trong khu vực sau sự kiện Moscow sát nhập Crimea vào lãnh thổ năm 2014.

Vấn đề lãnh đạo toàn cầu hiện nay sau khi Hoa Kỳ bỏ lại được thay thế một phần bởi Trung Quốc và các nước BRICS. Tuy vậy, sự trỗi dậy của Trung Quốc làm dấy lên những vấn đề khác. Thứ nhất, với các tổ chức như Ngân hàng Đầu tư Hạ tầng Châu Á (AIIB), Sáng kiến Con Đường Tơ Lụa (BRI), Hiệp định Dự trữ Dự phòng (CRA) và Hệ thống Thanh toán Quốc tế của Trung Quốc

(CIPS), kinh tế là hình thức thay thế duy nhất của quản trị toàn cầu. Mặc dù Trung Quốc được khuyến khích trở thành lãnh đạo kinh tế toàn cầu nhưng không có nghĩa là Bắc Kinh đủ khả năng để đối phó với những thách thức mà thế giới đang phải đối mặt. Sự vắng mặt của một cường quốc có khả năng lãnh đạo chính trị toàn cầu sẽ dẫn đến hiện tượng mà nhà khoa học chính trị lan Bremmer gọi là “G-Zero World”. Trong một thế giới G-Zero, sự vắng mặt của một cường quốc có khả năng lãnh đạo sẽ ảnh hưởng đến các đường biên địa-chính trị và gây ra nhiều hậu quả tồi tệ. Sự trỗi dậy của Nhà nước Hồi giáo tự xưng (ISIS), các cuộc chiến tranh đang diễn ra tại Libya, Iran, Syria, Yemen cũng như chiến tranh thương mại Mỹ-Trung là những hậu quả địa-chính trị hiện nay.

Hơn thế, các tổ chức quốc tế mới được hiện nay được xây dựng với những chi phí khá cao. Các tổ chức này có khả năng dẫn đến những chi phí giao dịch bổ sung, phí tuyên truyền và số lượng thành viên rất hạn chế. Hậu quả là các tổ chức này sẽ nhanh bị chia rẽ và sụp đổ, từ đó nhiều vấn đề toàn cầu sẽ trở nên ngày càng phức tạp. Sự rối loạn về chuẩn mực toàn cầu sẽ làm cho trật tự thế giới ngày càng mất ổn định.

Sự thiếu vắng hợp tác quốc tế, cùng với những thay đổi nhanh chóng trên trường quốc tế, dẫn đến một số lo ngại đối với hệ thống quản trị toàn cầu. Chủ nghĩa dân tộc sẽ cho phép quốc gia ngày càng trở nên có tiềm lực và có tính cạnh tranh hơn thì một cuộc cách mạng công nghệ mới cũng đang trỗi dậy. Trí tuệ thông minh nhân tạo,

robot tự động hóa, vũ khí tự động và chiến tranh không gian mạng không còn phải giới hạn trong chủ quyền một quốc gia. Công nghệ mới sẽ kéo theo nhiều hậu quả nghiêm trọng. Trong thời đại mà công nghệ có những bước tiến vượt trội thì các quốc gia nên hợp tác và thiết lập các quy chuẩn và khung pháp lý để kiểm soát các công nghệ tiên tiến này. Tuy nhiên, sự không đồng lòng trong hợp tác làm gia tăng nguy cơ về sự lũng đoạn và xung đột giữa các nước về bản quyền chất xám, và sự lạm dụng bởi các tổ chức khủng bố hồi giáo.

Tương tự như kinh tế học, địa-chính trị cũng tuân theo một chu kỳ có tính logic. Với sự suy giảm quyền lực của Mỹ và trỗi dậy của Trung Quốc, Pax-Americana đang dần đi đến hồi kết. Lịch sử đã chứng minh,

những thay đổi trong trật tự thế giới sẽ được đánh dấu bằng sự suy giảm hợp tác quốc gia và hỗn loạn về địa-chính trị. Chủ nghĩa dân tộc chỉ làm trầm trọng thêm khủng hoảng trong hợp tác quốc tế. Mặc dù hệ thống cấu trúc quản trị quốc tế của Mỹ sau chiến tranh không thể đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng của thế giới, các tổ chức mới được gầy dựng bởi Trung Quốc không hoàn toàn có khả năng giải quyết hết các vấn đề toàn cầu và gây ra xung đột giữa các quốc gia. Trong một thế giới mà trật tự và chuẩn mực đang dần phai nhạt sâu sắc, quan trọng hơn bao giờ hết là các nhà lãnh đạo hiện nay phải nhìn xa hơn những lợi ích của các nhóm đơn lẻ trong nước và đầu tư vào hợp tác toàn cầu. Điều bắt buộc là các nguyên thủ phải cùng nhau hợp tác để cải cách cơ chế quản trị toàn cầu và đáp ứng các lợi ích quốc gia.



Đoàn Ngọc Anh Khoa hiện đang là giảng viên của Khoa Quan hệ Quốc tế, Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn (ĐHQG-HCM). Anh Khoa tốt nghiệp cử nhân ở Canada, có bằng Thạc sĩ về Chính trị Châu Á ở Đại học London, Anh và chuyên nghiên cứu về quan hệ quốc tế ở khu vực Đông Bắc Á.